

Треба ли приватизовати државне монополе?

Пише: Небојша Катић
среда, 09 април 2008 23:49

Путници који имају ту несрећу да годинама користе лондонски аеродром „Хитроу” вероватно нису свесни да се пред њиховим очима свакога дана одржава час економије који би се пригодно могао насловити „због чега не треба приватизовати државне монополе”.

На аеродрому „Хитроу” недавно је отворен нови, пети терминал. Његово увођење у саобраћај требало је да означи крај мукама и малтретирању које годинама траје и коме су путници дневно изложени. Догодило се супротно – многи летови се отказују, а количина изгубљеног пртљага поприма застрашујуће размере. Иако нису познати сви узроци ове мучне ситуације, дискретно се наговештава да је реч о недовољном броју запослених, поготово особља које брине о пртљагу. Власник аеродрома покушава да уштеди где год се може, а сва је прилика, и тамо где се не би смело.

Британски аеродроми су, наравно, приватизовани у име ефикасности и боље услуге путницима. Тај априорни став (фраза, парола ако више волите) претворен је у фарсу баш на аеродрому „Хитроу”. Компанија која је власник седам аеродрома у Британији, укључујући и „Хитроу”, рутински остварује профит од преко милијарду долара годишње. Путници, такође, рутински добијају једну од најгорих услуга у развијеном свету. За разлику од компанијског профита који се педантно мери, муку и изгубљено време путника нико не обрачунава, и нико не надокнађује.

Тржиште ефикасно функционише када потрошач може бирати од кога ће купити робу или услугу. Тада се продавац и купац понашају рационално, па се непрекидно успоставља равнотежа између профитног интереса продавца и интереса купца. Када је тржиште монополисано или картелисано, када конкуренције нема или се конкуренција глуми, предности приватног власништва престају да важе – за потрошача. Монополиста све своје промашаје може без последица превалити на купца и при томе још и добро зарадити. Он то најчешће постиже комбинацијом високих цена, ниских инвестиција и обарањем квалитета робе или услуга.

Влада Србије (сада у оставци) најавила је да ће, у пакету са највреднијим државним предузећима, приватизовати и београдски аеродром. Тиме се отварају врата за формирање нових приватних монопола. Оправдање за овакав приступ би се пре нашло у потреби тренутка, него у педантној економској и емпиријској анализи. Потребне тренутка, у Србији тако честе, нису потребе државе и друштва, већ партија којима требају гласови и/или новац.

С друге стране, алтернатива која се намеће, гора је од приватизације. Државно предузеће је партијска играчка, па се овом изузетно вредном играчком свако може забављати себи на корист, док је на власти. Важно је међутим разумети да то није законитост модерне парламентарне државе и није искуство модерних демократија. Напротив, реч је о ненормалној пракси која опстаје само у нереду – у друштву, држави и главама. Веома ефикасна и успешна државна предузећа постоје у Европској унији. Кина, такође, годинама демонстрира да државно власништво није препрека ефикасности и тиме разбија уврежене неолибералне стереотипе.

Квалитет државних предузећа више говори о карактеру и квалитету државе него о супериорности једног или другог својинског облика, бар када су у питању тржишта на којима је конкурентност редуцирана.

Проблем аеродрома је само илустрација феномена који се може применити и на остале државне монополе. Тамо где се монопол не може укинути, било због специфичне делатности било због технологије, приватизација неће дати резултат. Ефикасност државних монопола се не може решити приватизацијом, али може професионализацијом.

Један од важних проблема државног предузећа је регрутовање квалитетног управљачког кадра. Када се са терена доктринарне економске и идеолошке дебате пређе на нешто приземнији терен, одговор није тешко наћи. До кадрова се најлакше долази – огласом. На исти начин на који приватни власник скрупулозно бира свој руководећи кадар, тако би и држава морала бирати кадар за своја предузећа. Државно предузеће мора радити по свим правилима економског рачуна и у томе не сме бити ометано зарад политичких циљева власти. Држава може интервенисати само онда када предузеће злоупотребљава своју монополску позицију. Једна од кључних предности државног монопола и јесте у томе што се његове злоупотребе могу сузбити лакше него злоупотребе недодирљивих, приватних монопола.

Треба ли приватизовати државне монополе?

Пише: Небојша Катић
среда, 09 април 2008 23:49

Будућа влада би морала још једном да размисли о мудрости најављене приватизације свих јавних предузећа. Ово би могла бити и занимљива предизборна тема. Са митских или европских висина, политичка дебата би се могла дотаћи земље и реалног живота. Било би боље да странке говоре о својим плановима за наредне четири године уместо о плановима за вечност. Ко год да буде изабран, за свог вакта неће вратити Косово, нити ће ући у Европу. Нову владу ћемо пре памтити као ону која ће сачувати и унапредити јавна предузећа, или пак као ону, која ће дозволити стварање нових приватних монопола.

[објављено: 08/04/2008, Политика]